

ELOVAARAN KIRJANSITOMO

75 VUOTTA

Timo T. Luoma-aho

Vuonna 1924 kultaseppä Rudolf Elovaara perusti kirjansitomon Punavuorenkadulle Helsinkiin. Aluksi työtä tehtiin lähinnä perhepiirissä. Pojat Arvo ja Runo Elovaara auttoivat jo lapsena voimiensa mukaan asiakaskäynneistä aina sidontatyön eri vaiheisiin saakka. Taito kehittyi isän opissa ja ammatinvalinta oli selvä jo lapsena.

Teknisenä johtajana toimiva Arvo Elovaara ja toimitusjohtaja Runo Elovaara tekevät eläkeikäisinäkin täyspainoisia työpäiviä aamuseitsemältä alkaen. Nuorempaa kirjansitojapolvea edustaa Jukka Elovaara. Paitsi jo varhaislapsuudessa alkanutta kirjansidontan työkokemusta, kävi Arvo Ateneumissa kaksivuotisen monipuolisen kirjansitojakurssin, joten käytössä on ollut kaikki Suomessa saatavana ollut alan tieto. Tiedot ja taidot on opetettu seuraavalle sukupolvelle, mutta työn mielekkäys pitää veljekset työelämässä vielä eläkeikäisinäkin.

Toiminnan laajentuminen

Ennen sotia yrityksen toiminta oli vielä pienekköä, pelkästään yksittäin käsityönä tehtyä kirjansidontaa. Isä kuoli 1941 ja pojat olivat sotien aikana rintamalla, joten toiminn

nan laajentaminen oli mahdotonta. Sodan päätyttyä ostettiin liiketilat ensin Meritullinkatu 13:sta, mutta tilojen käydessä ahtaaksi hankittiin runsaan vuoden kuluttua tilat Vironkadulta ja toiminta elpyi vauhdikkaasti. Ulkopuolista väkeä oli palkattava ja toimitiloja lisättävä. Tilauskannan kasvaessa ja kysynnän laajetessa hankittiin laotomakone ja taittokone. Sillä taitettiin mm. maanmittaushallituksen kivipainon ja karttapainon kartat. Otavalta ja muilta kustantajilta tuli kirjasarjoja, joiden arkit taitettiin Elovaaralla. Koneet kävivät silloin lähes yötä päivää.

1950 ja 60-luvuilla toiminta oli vilkkaimmillaan. Tällöin vierasta työvoimaa omien lisäksi oli yli 40 henkilöä. Toiminta laajeni siis varsinaisen kirjansidontan ohella, mutta kaikki luontui hyvin yhteen ja täydensi toisiaan. 1950-luvulla ostettiin Lindellin Kirjapaino Oy ja sen toiminta liitettiin Elovaaran kirjansitomon tuotantoon. Enimmillään painossa työskenteli 13 henkilöä. Nyt painon koneet ja laitteet ovat vähäisessä käytössä, mutta kuitenkin toimintakuntoisina. Kaksi Heidelberg kohopainokonetta myytiin hiljattain Saksaan. Jäljellä on niitä vielä kuusi kappaletta. Myöskin taideteolliselle korkeakoululle myytiin tarpeettomiksi käyneitä koneita ja laitteita.

Arvokkaita kirjasarjoja ja kirjajksilöitä

Aikaisemmin monet kirjapainot sidottivat kirjansa Elovaaralla. Pellervo-Seuralle teh-

tiin 13 000 kappaletta kokonahkaista ja kultasyrjäistä Kuva-Kalevalaa. Mannerheimin muistelmat -teosta sidottiin 60 000 kpl. Mitä - missä - milloin -julkaisusarjaa sidottiin kymmenenä vuonna peräkkäin noin 40 000 kpl/ vuosi. Vastaavanlaisia sarjoja tehtiin useihin kustantamoihin. Sitten kustantamot hankkivat omat laitteet, mutta nyt niilläkään ei ole enää tarpeeksi töitä. Nopea, mutta ei välttämättä kestävä liimasidonta on vähentänyt ratkaisevasti perinteistä kirjansidontaa.

Aikaisemmin myös Helsingin Sanomain, Uuden Suomen ja Hufvudstadsbladetin vuosikerrat sidottiin arkistointia varten nah-

kaisin kansin. Tietyistä kirjoista sidottiin 30–40 kpl eri laitoksille, nykyisin määrä on viidestä kymmeneen. Myös arkistokäsikirjojen tarve on vähentynyt. Mikrofilmit tulivat noin parikymmentä vuotta sitten, ja nykyään myös tietokoneet ja internet vähentävät kirjansitojien työtä.

Monet valtion virastot sidottivat ja korjauttivat kovassa käytössä kuluneita kirjasarjojaan. Näistä mainittakoon mm. maanmittaushallituksen maakirjat vuosilta 1820–1905. Pääosa niistä oli aivan hajalla. Kansallisarkistolle sidottiin vielä vanhempia kirjasarjoja. Samoin yliopiston kirjasto on ollut

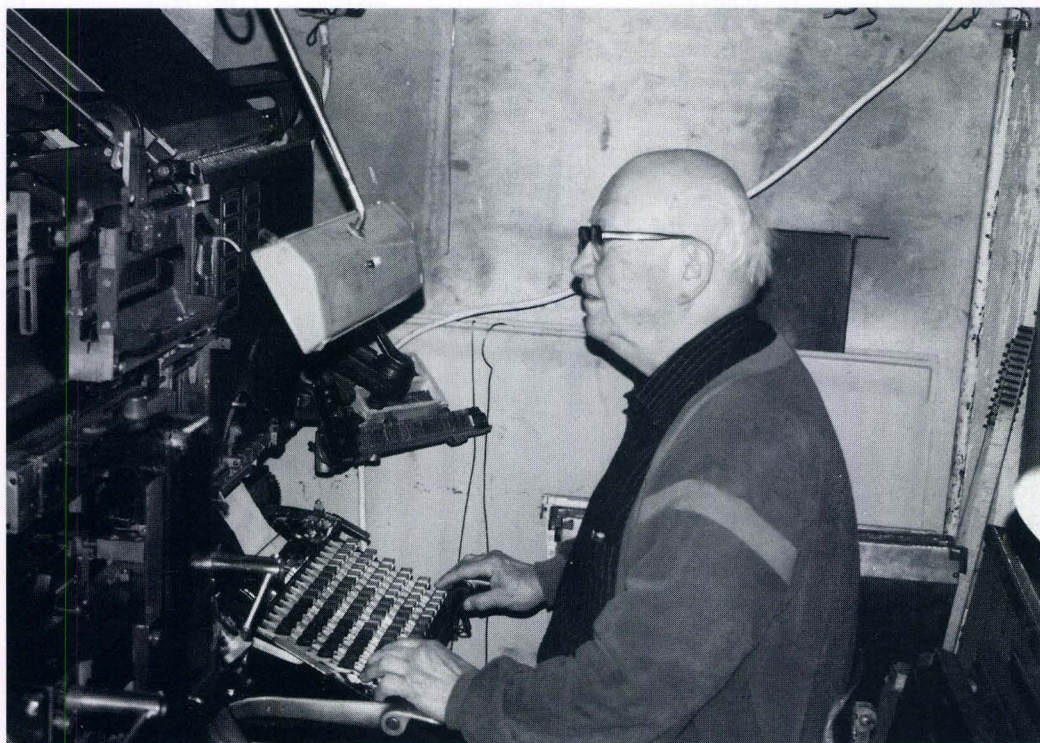
Elovaaran pitkäaikainen asiakas, kuten aikaisemmin Helsingin kaupunginkirjasto ja kaikki muut Helsingissä toimivat kirjastot, myös virastojen ja laitosten käsikirjastot. Viime vuosina valtion laitokset ovat pyrkineet sidottamaan kirjansa omissa laitoksissaan, mutta paluuta entiseen käytäntöön on ollut havaittavissa.

Monet yksityiset henkilöt sidottavat rikkoutuneita kirjojaan. Viime vuosina Elovaara korjasi ja sitoi uudelleen useita kymmeniä vanhoja perheeraamattuja ympäri Suomen. Asiakaskuntaan ovat kuuluneet myös kaikki tasavallan presidentit. Akateemikko Kustaa Vilku sidotti vuosikymmenten aikana useita satoja kirjoja. Väitöskirjoja, diplomi töitä ja muita opinnäytteitä sidotaan jatkuvasti. Yritysten tilikirjat ovat

Selkätektstin kultausta käsin. Kuvassa Arvo Elovaara.

Latomakone Harris. Hankittu Englannista vuonna 1970. Tällä tehdään tekstit linovaluna eli rivi kerrallaan. Käytön jälkeen kirjasinrivit sulatetaan odottamaan uutta käyttöä. Kuvassa Arvo Elovaara.

myös yksi merkittävä työkohte.

Sitomisvaiheet

Kaikki sitomistyö tehdään käsin tai käsikäyttöisillä laitteilla. Kunnostettava kirja puretaan osiin, irtolehdet ommellaan nipuihin, sidotaan langalla ja sidos vahvistetaan nauhalla heftaamalla. Myös kirjan kannet tehdään alusta viimeistelyyn saakka itse. Pahvilevyistä leikataan sopivan kokoiset kannet, joihin liimataan saranapaperit. Kansien päälle liimataan ylivetopaperia, kluuttia tai nahkaa asiakkaan toivomusten mukaisesti. Kannet kiinnitetään huolellisesti kirjan runkoon, kulmat vahvistetaan tarvittaessa ja lopuksi kirjan päätyihin kiinnitetään kapiteli- eli koristenauhat sekä kirjan selkään painetaan kohokuviot, kullatut tekstit ja ornamentit. Erilaisia kuviomalleja eli fileornamenteja on yli 400. Kultauksissa

aikaisemmin käytettiin pääasiassa lehtikulua. Rungas 10 vuotta sitten tuli rinnalle edullisempi kultainen filmifolio.

Elovaaran kirjansitomossa tehdään yksilöllisiä lahja- ja muistoteoksia, leikekirjoja, albumeja, kansioita, nimipainatuksia, liimataan ja taitetaan karttoja ja sidotaan lehtien vuosikertoja. Yleensä tehdään kaikkea, mitä alan töihin kuuluu. Töistä annetaan aina hinta-arvio. Sitomo on kehittänyt oman suosituksen lahjateoksen nimeltään Suuri Parantaja. Se on kirjannäköinen kotelo, jonka sisälle sopii viinipullo lasineen.

Tarvikkeet ja laitteet sekä niiden hankinta

Vilkkaimpana aikana 1950–60 luvuilla, jolloin kulutus oli moninkertaista tämän päivän menekkiin verrattuna, toiminta oli

teollisempaa. Verlan kansipahvejakin tilattiin suoraan tehtaalta vaunulasti kerrallaan. Kun tehdas lopetti 1960-luvulla, pahveja tilattiin kaksi vaunulastia. Ne ajettiin Vallilan asemalta Vironkadulle. Verlan 2,5 mm:n pahveja on vielä jonkin verran varastossa. Se oli aikanaan suosittu ja käypä pahvi, mutta muitakin kansipahveja käytettiin.

Aikaisemmin käytettiin pelkästään kuumaliimaa. Ensimmäinen työntekijä tuli kello 6 aamulla sytyttämään tulet liimapannun alle. Kysymyksessä oli sama luuliima, jota puusepät käyttivät. Nykyään kuumaliimaa käytetään vähän. Liimat ovat käytövalmiita suomalaisia tai saksalaisia tuotteita.

Ennen sotia kirjansitomot ja -painot hankkivat tarvikkeensa pääasiassa tukkuliikkeistä Kirjateollisuusasioimisto, Papyrus ja Dahlberg. Sodan jälkeen tuli lisäksi Paperitukku. Aikaisemmin Elovaara osti parhaat ja kestävimmat nahat suoraan Englannista.

Myöskin kaikki suomalaiset nahkatehtaat tulivat tutuiksi, samoin lähes kaikkien kotieläinten nahat. Isojen teosten kansiin tarvittiin hevosen, lehmän tai sänkiäisen nahkoja. Niistä riitti päällys useampaan kirjaan eikä jäänyt paljon hukkapaloja. Myöskin pergamenttia käytettiin asiakkaiden pyynnöstä arvokkaimpiin teoksiin.

Työntekijämäärä on nyt pudonnut runsaasta 40 henkilöstä nykyiseen 5–6 henkilöön. Sitomojen määrä on vähentynyt koko Suomessa. Monet vanhat sitomot ovat lopettaneet ja osalla toiminta on vähäistä. Vaikka perinteinen sitomotyö on yleisesti vähentynyt, on töitä Arvo Elovaaran mukaan riittänyt ihan kiitettävästi.

Kirjoittaja on Maanmittaushallituksen eläkkeelle jäänyt arkistohoitaja.

Kaikki valokuvat on ottanut Timo T. Luoma-aho 23. maaliskuuta 1998.